

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 528 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinislo Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятowa Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	198
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi.....	203
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi.....	207
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	216
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	220
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	227
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	232
Шерматовова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўғли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	238
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	243
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	

Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	248
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	253
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	257
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	264
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	268
Uzakova Umida Ruzievna	
Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	274
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	278
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	284
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	288
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	295
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	300
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	306
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	312
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	324
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash.....	331
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий.....	335
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	340
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	345
Xudoyorov Laziz Niyojovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	351
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi.....	357
Amonova Dilafroz O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	362
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	367
Hamrokulov M. O.	

Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalarini faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi.....	375
Shodmonqulov Kamoliddin Murodilloevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati.....	379
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	388
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	392
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari.....	402
Oybek Toshmurovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	406
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba.....	412
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti.....	418
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli.....	422
Abdullayeva Dildora Qudratovna	
Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	425
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	430
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	435
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	441
Maxamadaliyeva Mahliyoqon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari.....	448
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	453
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	459
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	466
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni.....	473
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Babanazarova Gulzar Ziuatdinovna, Ajibayeva Raiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	479
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	482
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	490
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	497
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	

Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	503
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	509
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	513
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	519
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	

BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHNING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI

Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi
PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Budget tashkilotlari faoliyatining asosiy yo'nalishi davlat vazifa va funksiyalarini bajarishdan iborat bo'lib, barcha tashkilotlar singari moliyaviy hisob-kitoblarning to'g'ri tizimlashtirilgan holda yuritilishi faoliyatning samarali davom etishi bilan birgalikda, kelgusida kutiladigan moliyaviy nobarqarorliklarni bartaraf etishga ham yordam berishi bilan ahamiyatlidir. Mazkur maqolada budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobi yuritilishining tartibga solinishida budget hisobi standartlarining o'rni va ahamiyati, davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarining maqsadi va vazifalari hamda ushbu standartlarning o'zaro muvofiqligi masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, budget tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning xalqaro standartlar asosida yanada takomillashtirilishi bilan bog'liq ilmiy xulosa va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: budget tashkiloti, budget hisobi, davlat aktivlarini samarali boshqarish, Davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari, moliyaviy hisobot, muvofiqlashtirish, Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi.

Abstract: The main activity of budgetary organizations is the implementation of government tasks and functions, and, as for all organizations, the correct systematization of financial calculations is important, since it helps to eliminate future financial instabilities, as well as the effective continuation of activities. This article discusses the role and significance of budget accounting standards in regulating accounting in budgetary organizations, the goals and objectives of International Public Sector Accounting Standards, as well as issues of mutual compatibility of these standards. Scientific conclusions and proposals related to the further improvement of accounting in budgetary organizations based on international standards have also been drawn up.

Key words: budget accounting, budget organization, coordination, effective management of public assets, financial reporting, International Public Sector Accounting Standards, International Federation of Accountants.

Аннотация: Основным направлением деятельности бюджетных организаций является выполнение государственных задач и функций, и, как и для всех организаций, важна правильная систематизация финансовых расчетов, поскольку она способствует устранению будущих финансовых нестабильностей, а также эффективному продолжению деятельности. В данной статье рассматриваются роль и значение стандартов бюджетного учета в регулировании бухгалтерского учета в бюджетных организациях, цели и задачи международных стандартов бухгалтерского учета в государственном секторе, а также вопросы взаимной совместимости этих стандартов. Также сформированы научные выводы и предложения, связанные с дальнейшим совершенствованием бухгалтерского учета в бюджетных организациях на основе международных стандартов.

Ключевые слова: бюджетная организация, бюджетный учет, координация, Международная федерация бухгалтеров, международные стандарты бухгалтерского учета в государственном секторе, финансовая отчетность, эффективное управление государственными активами.

KIRISH

Barcha mamlakatlarda kuzatilayotganidek, O'zbekistonda ham ko'plab sohalarda, jumladan, iqtisodiyot sohasida katta islohotlar amalga oshirib kelinmoqda. Bu islohotlar amaldagi qonun hujjatlarini takomillashtirish, o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish natijasida mavjud holatni yanada yaxshilanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgani hech kimga sir emas. Davlat tomonidan belgilangan funksiya va vazifalarini bajarish uchun tashkil etilgan, shuningdek, faoliyati uchun zarur bo'lgan xarajatlari davlat budjeti mablag'laridan moliyalashtiriluvchi budget tashkilotlari faoliyatini tartibga solishda budget hisobi standartlarining o'rni beqiyos. Mazkur standartlarimiz O'zbekiston Respublikasining Budget kodeksi va "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq va budget hisobini davlat sektorida moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari bilan muvofiqlashtirish maqsadida qabul qilingan.

Davlat sektori uchun buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari butun jahonda moliyaviy hisobot standartlarining yaqinlashishida, kelishuvida va yanada yaxshilanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini inobatga olgan holda mamlakatimiz o'z milliy standartlarini yaratishda ushbu standartlardan andoza oldi va hozirgi kunga kelib, budget hisobini yuritishning O'zbekistonda qabul qilingan 14 ta standarti va qabul qilinishi kutilayotgan bir necha standart loyihalari ishlab chiqildi. Budget tashkilotlarida budget mablag'lari va budgetdan tashqari mablag'larning maqsadli, manzilli sarflanishi bevosita ularning hisobini to'g'ri va samarali tashkil etilishiga, shuningdek, moliyaviy hisobotlarning shaffofligiga bog'liq ekan, budget tashkilotlari buxgalteriya hisobini yuritish bilan bog'liq milliy va xalqaro qabul qilingan standartlarni chuqur o'rganish va tahlil etish masalasi dunyo miqyosidagi o'z dolzarb ahamiyatini ko'p yillar saqlab qolishi muqarrar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritish mavzusiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot ishlari ko'plab xorijlik va mahalliy olimlar tomonidan amalga oshirilgan. Xususan, xorijlik olimlardan Feliciano, Quick buxgalteriya hisobi va audit kompaniyaning ishonchiligi, moliyaviy barqarorligini kafolatlovchi muhim element deb hisoblagan. Umumiy iqtisodiyotning holati uchun buxgalteriya hisobi va audit faoliyati muhim hisoblanib, obyektiv kafolatni ta'minlaydi va bozor ishonchiga o'z hissasini qo'shadi¹. Tarixan, bu funksiyalar asosan qo'lda ishlov berish va inson tajribasiga bog'liq bo'lgan. Biroq, axborot texnologiyalari o'sishi bilan buxgalteriya hisobi va auditni boshqarish usulida paradigma o'zgarishi yuz berdi. Shuning uchun ham tashkilotlar, buxgalterlar, auditorlar, professional tashkilotlar, akademiklar va tartibga soluvchilar o'z e'tiborini texnologiyadan foydalanish holda audit va buxgalteriya jarayonlarini takomillashtirishga qaratganliklarini Al-Hattami² va boshqalar olib borgan tadqiqotlarida aniqlangan. Davlat sektoridagi buxgalteriya hisobi mas'uliyat, shaffoflik va ishonchni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, davlat sektoridagi islohotlar haqida gap ketganda, Gretsiya va Portugaliyadagi so'nggi misollar ushbu islohotlarning muvaffaqiyati uchun davlat sektori hisobi muhim rol o'ynagani haqida Jens Heiling³ alohida ta'kidlab o'tgan.

Mahalliy iqtisodchi olimlarimizdan ko'pchiligi ushbu mavzuga aloqador ko'plab tadqiqotlar olib borishgan. Jumladan, M.Ostonoqulov⁴ ishlarida budjet tashkilotlarini davlat budjetidan moliyalashtirish hisobi masalalariga yondashilib, ushbu mablag'lardan samarali foydalanish va hisobini yuritish hamda nazoratini o'tkazish zarurligi asoslangan. S.U.Mehmonov⁵ o'z ilmiy ishlarida budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini tashkil etishning xususiyatlarini yoritib bergan. Xususan, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari mablag'lari hisobini tashkil etish, yuritish va hisobotlarini shakllantirish tartiblari yoritilgan. Shuningdek, Sh.E.Sindarov⁶ tomonidan olib borilgan tadqiqotda moddiy qiymatliklar hisobi va nazoratining joriy holati o'rganilib, unda asosiy vositalarni tugatish munosabati bilan balansdan chiqarilganda keyinchalik foydalanish uchun yaroqli materiallar, detallar, rangli va qimmatbaho metallarni xom ashyo sifatida kirim qilishda ularni ehtimoliy foydalanish bahosini belgilash tartibi, hisob siyosatiga moddiy qiymatliklar hisobini yuritish bo'yicha ishchi schyotlarni kiritish taklif etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari mavzusida ilmiy tadqiqot olib borishda ushbu mavzuning nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini hisobga olgan holda nazariy tadqiqot usullaridanlar, amaliy tadqiqotqa aloqador usullardan foydalanildi.

Tadqiqotda tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, tizimli yondashuv, abstrakt-mantiqiy fikrlash, mono-grafik kuzatuv, qiyosiy taggoshlash singari usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi yillarda mamlakatimiz budjet-soliq siyosatida turli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada qabul qilinayotgan me'yoriy-huquqiy asoslar olib borilayotgan ishlar buning yag'qol dalilidir. O'zbekiston Res-

- 1 Feliciano, C., Quick, R., 2022. Innovative Information Technology in Auditing: Auditors' Perceptions of Future Importance and Current Auditor Expertise. *Account. Eur.* 19 (2), 311–331. <https://doi.org/10.1080/17449480.2022.2046283>.
- 2 Al-Hattami, H.M. (2022). Impact of AIS success on decision-making effectiveness among SMEs in less developed countries. *Information Technology for Development*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/02681102.2022.2073325>; Al-Hattami, H.M., 2023. Understanding perceptions of academics toward technology acceptance in accounting education. *Heliyon* 9 (1). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13141>, 1-11.
- 3 Contribution to the Global Economy. Public Sector Accounting – A Discipline in Its Own Right. ERNST & YOUNG GMBH, Stuttgart, Germany. September 29, 2020.
- 4 Ostonaqulov M. "Budjet tashkilotlarida yangi buxgalteriya hisobi". Qo'llanma.-Toshkent, yangi asr avlodi, 2011.
- 5 Mehmonov S.U. va boshq. "Budjet tashkilotlarida buxgaltwriya hisobi". Darslik-Toshkent, "Sano-standart", 2013.
- 6 Sh.E.Sindarov, 2022. "Oliy ta'lim muassasalarida moddiy qiymatliklar hisobi va nazorati metodologiyasini takomillashtirish" mavzusi-dagi Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi AVTORFERATI.

publikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2022-yil 22-avgustdagi “2022–2023-yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-357-son qaroriga ko'ra 2022–2024-yillarda davlat boshqaruvini raqamlashtirish bo'yicha ustuvor loyihalar ro'yxati tasdiqlangan bo'lib, unda: “O'zbekiston Respublikasida Davlat sektorida xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini (IPSAS) tatbiq etish maqsadida “Davlat moliyasini boshqarish axborot tizimi 2.0”ni joriy etish” chora-tadbiri belgilab berilgan”.

O'zbekiston Respublikasi davlat sektorida buxgalteriya hisobi va hisobotini takomillashtirish Budjet tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilgan bo'lib, budjet hisobi standartlarini ishlab chiqish va qabul qilish davlat sektorida buxgalteriya hisobi va hisobotini takomillashtirish konsepsiyasiga muvofiq amalga oshirilmoqda.

Muvofiqlashtirish zaruriyatini vazifa qilib qo'yayotganimiz – Davlat sektorida buxgalteriya hisobi standartlari dunyo bo'ylab hukumatlar va boshqa davlat sektori tashkilotlari foydalanishi uchun Xalqaro davlat sektori buxgalteriya hisobi standartlari kengashi tomonidan ishlab chiqilgan hisob standartlarining to'plamidir. Mazkur standartlarning yaratilishidan ko'zlangan asosiy maqsad esa davlat sektorida moliyaviy hisobotlarning sifati va izchilligini oshirish, buning natijasida esa moliyaviy axborotlarning oshkoraligi, hisobdorligi va solishtirilishiga olib kelishdan iborat.

Xalqaro davlat sektori buxgalteriya hisobi standartlari kengashining qisqacha tarixiga nazar soladigan bo'lsak, kengash 1986-yilda Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi Davlat sektori qo'mitasini davlat moliyasini boshqarish va hisobdorlikni takomillashtirish dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha keng vakolatlariga ega doimiy komissiya sifatida tashkil etishi natijasida vujudga kelgan. Keyingi 10 yillikda Davlat sektori qo'mitasi davlat sektoridagi maxsus buxgalteriya masalalari bo'yicha tadqiqotlar olib bordi. 1996-yilga kelib esa qo'mita o'z Standartlar programmasini yo'lga qo'yish orqali davlat sektori uchun xalqaro buxgalteriya standartlari ishlab chiqaruvchi tashkilotga aylandi. 2004-yilga kelib esa, Davlat sektori qo'mitasi Xalqaro davlat sektori buxgalteriya hisobi standartlari Kengashi sifatida qayta tashkil etildi va o'z e'tiborini davlat sektori uchun buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari ishlab chiqishga qaratdi.

Shuni alohida qayd etish lozimki, O'zbekistondagi budjet hisobining milliy standartlari Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiqlashtirilgan holda ishlab chiqilayotgan bo'lsa, Davlat sektori uchun buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari o'z navbatida xususiy sektori uchun Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida yaratilgan. Hozirgi kunga qadar jami 49 ta davlat sektori uchun buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari qabul qilingan bo'lib, ulardan 6 tasi bekor qilingan va 36 tasi amalda, qolgan 7 ta standart 2025–2026-yillarda kuchga kirishi ko'zda tutilgan. O'zbekiston Respublikasida esa budjet hisobining jami 17 ta standarti ishlab chiqilgan va shundan 14 tasi amaliyotga joriy etilgan.

Quyida mavjud milliy va xalqaro standartlar muvofiqligi solishtirilgan taqqoslama jadvalni ko'rib chiqamiz:

1-jadval: Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning xalqaro va milliy standartlarining solishtirma jadvali⁸

№	Davlat sektori uchun amaldagi buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari nomi	O'zbekiston Respublikasi Budjet hisobi standartlari nomi
1	Moliyaviy hisobotlarning taqdim etilishi (1-sonli DSBHXS) IPSAS 1 – Presentation of Financial Statements	
2	Pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotlar (2-sonli DSBHXS) IPSAS 2 – Cash Flow Statements	Pul oqimlari to'g'risida hisobot (14-sonli BHS)
3	Hisob siyosati, Buxgalteriya hisobidagi o'zgarishlar va xatolar (3-sonli DSBHXS) / IPSAS 3 – Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors	Hisob siyosati (1-sonli BHS)
4	Valyuta kurslari o'zgarishining ta'siri (4-sonli DSBHXS) IPSAS 4 – The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates	Valyuta kursi o'zgarishining ta'siri (4-sonli BHS)
5	Qarzar bo'yicha sarflar (5-sonli DSBHXS) IPSAS 5 – Borrowing Costs	Qarz majburiyatlari bo'yicha xarajatlar (11-sonli BHS)
6	Ayirboshlash operatsiyalaridan olingan daromadlar (9-sonli DSBHXS) IPSAS 9 – Revenue from Exchange Transactions	Almashuv operatsiyalaridan olinadigan daromadlar (10-sonli BHS)
7	Giperinflyatsiya iqtisodiyotida moliyaviy hisobot (10-sonli DSBHXS) IPSAS 10 – Financial Reporting in Hyperinflationary Economies	

7 2022–2023-yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 27.04.2024-y., 06/24/67/0307-son.

8 Xalqaro davlat sektori buxgalteriya hisobi standartlari kengashi va O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari rasmiy sahifalarida keltirilgan xalqaro va milliy hisob standartlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqildi.

8	Qurilish shartnomalari (11-sonli DSBHXS) IPSAS 11- Construction Contracts	Qurilishga oid shartnomalar (12-sonli BHS)
9	Tovar-moddiy zaxiralar (12-sonli DSBHXS) IPSAS 12 - Inventories	Tovar-moddiy zaxiralar (7-sonli BHS)
10	Ijara (13-sonli DSBHXS) / IPSAS 13 – Leases	Ijara (6-sonli BHS)
11	Hisobot sanasidan keyingi hodisalar (14-sonli DSBHXS) IPSAS 14 – Events after the Reporting Date	
12	Investitsiyalangan mulk (16-sonli DSBHXS) IPSAS 16 – Investment Property	
13	Asosiy vositalar, inshoot va jihozlar (17-sonli DSBHXS) IPSAS 17 – Property, Plant, and Equipment	Ko'chmas mulk, bino va jihozlar (8-sonli BHS)
14	Segmentlar bo'yicha hisobot (18-sonli DSBHXS) IPSAS 18 – Segment Reporting	
15	Rezervlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar (19-sonli DSBHXS) IPSAS 19 – Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets	Baholangan majburiyatlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar (16-sonli BHS) loyiha muhokamadan o'tdi, lekin hali qabul qilinmadi*
16	Aloqador tomonlarning ma'lumotlarini ochib berish (20-sonli DSBHXS) / IPSAS 20 – Related Party Disclosures	
17	Naqd pul keltirmaydigan aktivlarning qadsizlanishi (21-sonli DSBHXS) / IPSAS 21 – Impairment of Non-Cash-Generating Assets	
18	Davlat boshqaruvi sektoridagi moliyaviy ma'lumotlarni ochib berish (22-sonli DSBHXS) / IPSAS 22 – Disclosure of Financial Information about the General Government Sector	
19	Ayirboshlashga aloqador bo'lmagan operatsiyalardan yalpi daromad (Soliqlar va transfertlar) (23-sonli DSBHXS) / IPSAS 23 – Revenue from Non-Exchange Transactions (Taxes and Transfers)	
20	Moliyaviy hisobotlarda budget ma'lumotlarini taqdim etish (24-sonli DSBHXS) / IPSAS 24 – Presentation of Budget Information in Financial Statements	Budget hisoboti (3-sonli BHS)
21	Naqd pul ketiradigan aktivlarning qadsizlanishi (26-sonli DSBHXS) IPSAS 26 – Impairment of Cash-Generating Assets	
22	Qishloq xo'jaligi (27-sonli DSBHXS) / IPSAS 27 – Agriculture	Qishloq xo'jaligi (5-sonli BHS)
23	Moliyaviy vositalar: axborotni taqdim etish (28-sonli DSBHXS) IPSAS 28 – Financial Instruments: Presentation	
24	Moliyaviy vositalar: axborotni ochib berish (30-sonli DSBHXS) IPSAS 30 – Financial Instruments: Disclosures	
25	Nomoddiy aktivlar (31-sonli DSBHXS) IPSAS 31 – Intangible Assets	Nomoddiy aktivlar (9-sonli BHS)
26	Xizmat ko'rsatish bo'yicha imtiyozlar: Grant beruvchi (32-sonli DSBHXS) / IPSAS 32 – Service Concession Arrangements: Grantor	
27	Hisoblash usuli bo'yicha davlat sektori buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarini birinchi marta qabul qilish (33-sonli DSBHXS) IPSAS 33 – First-time Adoption of Accrual Basis IPSASs	
28	Alohida moliyaviy hisobotlar (34-sonli DSBHXS) IPSAS 34 – Separate Financial Statements	
29	Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar (35-sonli DSBHXS) IPSAS 35 – Consolidated Financial Statements	Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar (13-sonli BHS)
30	Assotsiatsiya va qo'shma korxonalarga investitsiyalar (36-sonli DSBHXS) / IPSAS 36 – Investments in Associates and Joint Ventures	
31	Qo'shma kelishuvlar (37-sonli DSBHXS) IPSAS 37 – Joint Arrangements	
32	Boshqa tashkilotlardagi ulushlarni oshkor qilish (38-sonli DSBHXS) IPSAS 38 – Disclosure of Interests in Other Entities	

33	Xodimlarni rag'batlantirish (39-sonli DSBHXS) IPSAS 39 – Employee Benefits	Xodimlarning daromadlari (17-sonli BHS) loyiha muhokamadan o'tdi, lekin hali qabul qilinmadi*
34	Davlat sektori birikmalari (40-sonli DSBHXS) IPSAS 40 – Public Sector Combinations	
35	Moliyaviy vositalar (41-sonli DSBHXS) IPSAS 41 – Financial Instruments	
36	Ijtimoiy imtiyozlar (42-sonli DSBHXS) / IPSAS 42 – Social Benefits	
37	Ijara (43-sonli DSBHXS) 01.01.2025 dan kuchga kiradi, 13-standartni bekor qilinadi / IPSAS 43 - Leases	Ijara (6-sonli BHS)
38	Doimiy aktivlar (44-sonli DSBHXS) IPSAS 44 – Non-current Assets 01.01.2025 dan kuchga kiradi	
39	Asosiy vositalar, inshoot va jihozlar (45-sonli DSBHXS) 01.01.2025 dan kuchga kiradi, 17-standart bekor qilinadi IPSAS 45 – Property Plant Equipment	Ko'chmas mulk, bino va jihozlar (8-sonli BHS)
40	O'lchov (46-sonli DSBHXS) 01.01.2025 dan kuchga kiradi IPSAS 46 – Measurement	
41	Daromad (47-sonli DSBHXS) 01.01.2026 dan kuchga kiradi, 9-standartni bekor qiladi / IPSAS 47 – Revenue	
42	Transfert xarajatlari (48-sonli DSBHXS) 01.01.2026 dan kuchga kiradi IPSAS 48 – Transfer Expenses	
43	Nafaqa imtiyozi rejalari (49-sonli DSBHXS) 01.01.2026 dan kuchga kiradi / IPSAS 49 – Retirement Benefit Plans	
		Yagona schyotlar rejasi (2-sonli BHS)

* Muhokamadan o'tgan standart loyihalari haqidagi ma'lumot normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi⁹ portalidagi ma'lumotlarga asosan taqdim etildi.

Yuqoridagi jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston Respublikasi 2-sonli "Yagona schyotlar rejasi" budjet hisobi standartidan boshqa barcha standartlarini qabul qilishda Davlat sektorida buxgalteriya hisobini yuritishning xalqaro standartlari va undagi tartiblarni inobatga olgan holda va mamlakatimizdagi mavjud hisob yuritish bilan bog'liq xususiyatlar doirasida muvofiqlashtirilgan. O'zbekiston Respublikasi budjet hisobi standartlarining 15-standarti haqida manbalarda ma'lumot aks etmagan, biroq 16-sonli "Baholangan majburiyatlar, shartli majburiyatlar va shartli aktivlar" hamda 17-sonli "Xodimlarning daromadlari" standartlari normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokama etiladigan portalda ko'rib chiqilgan va hozirda hali qabul qilinmagan qonun hujjatlari bo'lib hisoblanadi.

Jadvalning chap tarafida aks etgan standart raqamlari ketma-ketligi o'z kuchini yo'qotgan deb topilgan standartlarning chiqib ketganligi natijasida bir oz buzilgan, lekin xalqaro standartlarga mas'ul kengash tomonidan ularning o'rni yangi sondagi boshqa standartga doimiy almashtirilib turadi. Masalan, qizil rangda ajratilgan 13-sonli "Ijara" va 17-sonli "Asosiy vositalar, inshoot va jihozlar" standartlari 2024-yil yakuniga qadar ayrim tashkilotlar faoliyatida qo'llanilib kelinayotganligi va 2025-yil 1-yanvarga qadar barcha tashkilotlar muvofiq ravishda 43- va 45-standartlarga o'tishiga imkoniyat mavjud ekaniga ular vaqtinchalik amal qilmoqda. Bundan tashqari 44-sonli "Doimiy aktivlar" va 46-sonli "O'lchov" standartlari ham 2025-yildan boshlab kuchga kirishi ko'zda tutilgan. So'nggi qabul qilingan 47-sonli "Daromad", 48-sonli "Transfer xarajatlari" va 49-sonli "Nafaqa imtiyozi rejalari" davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari uchun kuchga kirish sanasi 2026-yil 1-yanvar etib belgilangan.

Shu o'rinda "Giperinflyatsiya iqtisodiyotida moliyaviy hisobot", "Investitsiyalangan mulk", "Hisoblash usuli bo'yicha davlat sektori buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarini birinchi marta qabul qilish", "Assotsiatsiya va qo'shma korxonalarga investitsiyalar", "Qo'shma kelishuvlar" kabi qolgan standartlarning mamlakatimiz iqtisodiy holatidan va xususiyatlaridan kelib chiqib, sekin-asta qabul qilinishi va iqtisodiy jihatdan rivojlanaveranimiz sari hisob yuritishda to'laligicha xalqaro standartlarga o'tilishi ehtimoldan holi emas.

Budjet hisobini yuritish bilan bog'liq milliy va xalqaro standartlar qanchalik bir-biriga muvofiq ekanligini tekshirib ko'rish uchun misol tariqasida 2-sonli "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot" nomli DSBHXS va 14-sonli "Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot" BHS tarkibini solishtirib ko'ramiz.

9 <https://regulation.gov.uz/oz> - Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portal.

2-jadval: Budjet tashkilotlarida budjet hisobini yuritishning “Pul oqimlari to’g’risidagi hisobot” nomli xalqaro va milliy standartlar tarkibining qiyoslama tahlili¹⁰

№	2-sonli DSBHXS	14-sonli BHS
1	Standartning maqsadi	1-bob. Umumiy qoidalar
2	Hisobot ma’lumotlaridan foydalanish qamrovi	
3	Pul oqimlari to’g’risida ma’lumotlarning afzalliklari	
4	Ta’riflar	
	Naqd pul va naqd pul ekvivalentlari	2-bob. Pul mablag’lari va pul mablag’larining ekvivalentlari
	Iqtisodiy obyekt	3-bob. Kelgusidagi iqtisodiy foyda yoki xizmat ko’rsatish salohiyati
	Kelgusidagi iqtisodiy foyda yoki xizmat ko’rsatish salohiyati	
	Sof aktivlar/kapital	4-bob. Pul oqimlari to’g’risida hisobot tarkibi
5	Pul oqimlari to’g’risidagi hisobotni taqdim etish	
	Operatsion faoliyat	1-§. Pul oqimlari to’g’risida hisobot tavsifi
	Investitsion faoliyat	2-§. Operatsion faoliyat
	Moliyaviy faoliyat	3-§. Investitsion faoliyat
6	Operatsion faoliyatdan olingan pul oqimlari to’g’risida hisobot	4-§. Moliyaviy faoliyat
7	Investitsion va moliyaviy faoliyatdan olingan pul oqimlari to’g’risida hisobot	5-bob. Operatsion faoliyat bo’yicha pul oqimlarini aks ettirish
8	Sof asosda pul oqimi to’g’risida hisobot	6-bob. Investitsion va moliyaviy faoliyat bo’yicha pul oqimlarini aks ettirish
9	Xorijiy valyutadagi pul oqimlari	7-bob. Xorijiy valyutadagi pul oqimlari, foizlar va dividendlar, pul mablag’lari bilan bog’liq bo’lmagan hisob-kitoblar
10	Foiz va dividendlar yoki shunga o’xshash taqsimotlar	1-§. Xorijiy valyutadagi pul oqimlari
11	Sof profitsitga soliqlar	2-§. Foizlar va dividendlar
12	Nazorat ostidagi korxonalar, assotsiatsiyalar va qo’shma korxonalarga investitsiyalar	-
13	Nazorat qilinadigan obyektlarni va boshqa operatsion bo’linmalarni sotib olish va tasarruf etish	-
14	Naqd pulsiz operatsiyalar	3-§. Pul mablag’lari bilan bog’liq bo’lmagan hisob-kitoblar
15	Moliyaviy faoliyatdan yuzaga kelgan majburiyatlardagi o’zgarishlar	-
16	Naqd pul va naqd pul ekvivalentlari tarkibi	2-bob tarkibiga kiritilgan
17	Boshqa ma’lumotlar	8-bob. Axborotlarni oshkor etilishi
18	Kuchga kirish sanasi	Standart qabul qilinishi to’g’risidagi qarorda aks etgan
19	Xulosalar uchun asos	-
20	Illyustrativ misollar va izohlar: ikki xil usuldagi pul mablag’lari harakati to’g’risidagi hisobot uchun	Ilova ko’rinishida yagona namunaviy hisobot shakli keltirilgan
21	7-sonli BHXS bilan taqqoslash	-

Yuqoridagi jadvaldan ko’rishimiz mumkinki, O’zbekiston Respublikasi o’z standartlarini qabul qilishda aynan xalqaro qabul qilingan standartni o’rganish va tahlil qilish yo’lidan foydalangan va muvofiq bo’lgan shakldagi standartlar hozirgi kunda mamlakatimiz bo’ylab amal qilib kelmoqda. 2-sonli “Pul mablag’lari harakati to’g’risidagi hisobotlar” xalqaro standartidagi sof profitsitga soliqlar, nazorat ostidagi korxonalar, assotsiatsiyalar va qo’shma korxonalarga investitsiyalar nazorat qilinadigan obyektlarni va boshqa operatsion bo’linmalarni sotib olish va tasarruf etish, moliyaviy faoliyatdan yuzaga kelgan majburiyatlardagi o’zgarishlar, xulosalar uchun

¹⁰ <https://www.ipsasb.org> va <https://lex.uz/uz> rasmiy sahifalarida keltirilgan 2-sonli xalqaro va 14-sonli milliy standart ma’lumotlaridan foydalangan holda muallif tomonidan qiyosiy jadval shakllantirildi

asos hamda 7-sonli BHXS bilan taqqoslash tarkibiy qismlari milliy standartimizda o'z aksini topmagan bo'lsa-da, shaklan bob va paragraflarga ajratilib, qolgan barcha qismlarni tartib bilan joylashtirilishiga muvaffaq bo'lingan. Milliy standartlarimizning xalqaro standartlardan yana bir katta farqi uning qanday shaklda qismlarga ajratilishi va tuzilishida bo'lib hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakatimizda davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarini qo'llash yanada yuqori sifatli moliyaviy hisobotlar orqali davlat sektori faoliyatining natijalarini baholashga katta imkoniyat yaratadi hamda axborotlarning shaffofligini oshiradi, budjetga moliyaviy hisob va statistik hisobotlarni sifatli va yuqori darajada integratsiyalashuvini ta'minlab, axborotlarning ishonchligi va to'liqligining oshishi hisobiga davlat aktivlarini samarali boshqarish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida faoliyat yuritayotgan budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritish bilan bog'liq mavjud muammolar quyida keltirilib, ularni xalqaro qabul qilingan standartlarga muvofiq yanada takomillashtirishga asoslangan mazkur takliflar ishlab chiqildi:

1. Davlat sektori uchun buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarining amaldagi mavjud standartlarining hammasi ham O'zbekistondagi mavjud budjet hisobi standartlarida o'z aksini topmagan. Mazkur jarayonga mas'ul organ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi bo'lib hisoblanib, budjet hisobi standartlari vazirning buyrug'iga asosan tasdiqlanadi, ammo tashkilot rasmiy sahifasidagi ishlab chiqilgan normativ-huquqiy hujjatlar sahifasida ko'plab hujjatlar ichidan bu hujjatlarni topish birmuncha murakkab. Shu tufayli xalqaro standartlarda foydalanilganidek O'zbekistonda ham nafaqat budjet hisobi, balki buxgalteriya hisobi va soliq maslahati singari milliy standartlarimiz uchun yagona "E-National standards" platformasi shakllanishi zarur.
2. Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishda qabul qilingan standartlar muvofiqlashtirilganda ko'p jihatlar, xususan, hisobot shakli namunalariga izoh berish e'tibordan chetda qolganligi va mamlakat hududida bu standartlar orqali hisob ishlarini bir xillashtirish maqsadini amalga oshmasligiga olib keladi. Shu boisdan mavjud milliy budjet hisobi standartlarimizdagi hisobot shakllariga izohlar qanday ko'rinishda aks etishi bilan bog'liq qo'shimchalar standartlardagi ilovalar qismida aks ettirilishi kerak.
3. Xalqaro standartlarning bekor qilingan qismi yangilanish va takomillashish natijasida boshqa son bilan qaytadan qabul qilinishi, har bir standart mazmuni tegishli tarkibiy qismlardan tashkil topgani, standartlarning bir-biridan qaysi jihat bilan farqli ekanligi doimiy tarzda solishtirib borilishi ularni o'rganish jarayonida bir tarafdin qulay bo'lsa, boshqa bir jihatdan standartlarni o'rganish jarayonini iqtisodiy bilimga ega bo'lmagan foydalanuvchi uchun qiyinlashtirishi tabiiy. Davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlaridan O'zbekistondagi budjet hisobini yuritish milliy standartlarining muvofiqlashtirishida foydalanar ekanmiz, budjet tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan barcha buxgalterlarni sohaga oid yangiliklar bo'yicha xabardorliklarini doimiy tarzda nazorat qilish orqali budjet mablag'laridan samarali foydalanishga erishishimiz imkoniyati kengayishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 2022–2023-yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 27.04.2024-y., 06/24/67/0307-son.
2. Feliciano, C., Quick, R., 2022. Innovative Information Technology in Auditing: Auditors' Perceptions of Future Importance and Current Auditor Expertise. *Account. Eur.* 19 (2), 311–331. <https://doi.org/10.1080/17449480.2022.2046283>.
3. Al-Hattami, H.M. (2022). Impact of AIS success on decision-making effectiveness among SMEs in less developed countries. *Information Technology for Development*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/02681102.2022.2073325>.
4. Al-Hattami, H.M., 2023. Understanding perceptions of academics toward technology acceptance in accounting education. *Heliyon* 9 (1). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13141>, 1-11.
5. Contribution to the Global Economy. Public Sector Accounting – A Discipline in Its Own Right. ERNST & YOUNG GMBH, Stuttgart, Germany. September 29, 2020
6. M.Ostonaqulov "Budjet tashkilotlarida yangi buxgalteriya hisobi". Qo'llanma.-Toshkent, yangi asr avlodi, 2011.
7. S.U.Mehmonov va boshq. "Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi". Darslik-Toshkent, "Sano-standard", 2013.
8. Sh.E.Sindarov, 2022. "Oliy ta'lim muassasalarida moddiy qiymatliklar hisobi va nazorati metodologiyasini takomillashtirish" mavzusidagi Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi AVTOREFERATI.
9. <https://www.ipsasb.org/> – Xalqaro davlat sektori buxgalteriya hisobi standartlari kengashining rasmiy veb-sahifasi.
10. <https://lex.uz/uz/> – O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
11. <https://regulation.gov.uz/uz> – Normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portali.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.